

Alkutuotantoon ja luomuun painottuvia näkökulmia yhteiskuntatieteelliseen elintarviketutkimukseen

Mononen Tuija ja Silvasti Tiina, toim. Ruokakysymys. Näkökulmia yhteiskuntatieteelliseen elintarviketutkimukseen. Gaudeamus, Helsinki 2006.

Tuija Monosen ja Tiina Silvastin toimittamassa kirjassa pohditaan erityisesti vaihtoehdoisen tuotannon ja elintarvikkeiden kulutuksen historiaa ja nykypäivää. Teos on osa Suomen Akatemian Kulttuurin ja yhteiskunnan tutkimuksen toimikunnan rahoittamaa vuosina 2002–2005 toteutettua tutkimusprojektia ”The greening of the Finnish Food System. A case of organic production, environmentally friendly food and alternative forms of consumption”. Kirjan artikkeleista puolet pohjautuu esitelmiin, jotka on pidetty luomun yhteiskunnalliseen tutkimukseen keskittyneiden LYHTY-seminaarien yhteydessä.

Silvastian ja Monosen johdannossa kuvataan globalisoituvan elintarvikkejärjestelmän muutoksia ja haavoittuvuutta sekä kulutuksen

sirpaloitumista. Myös yhteiskunnallinen elintarviketutkimus on kirjoittajien mukaan tyypillisesti elintarvikkejärjestelmien yksittäisten osien tarkastelua. Esimerkiksi maataloutta tarkastellaan yleensä suhteellisen autonomisena alueena, irrallaan elintarviketeollisuudesta, markkinoinnista ja kulutuksesta. Ruoan sosiologiasta kiinnostuneet taas keskittyvät useimmiten kulutustutkimukseen mutta ravinnon tuottamiseen liittyvät taloudelliset, poliittiset, hallinnolliset ja ympäristönäkökulmat jäävät tarkastelujen ulkopuolelle. Samoin ekologisia tai eettisiä näkökulmia painottavaa elintarvikekaupan ja -teollisuuden tutkimusta on niukasti. Ruokakysymys-teoksen tarkoituksena on avata keskustelua elintarvikkejärjestelmästä ja valottaa suomalaisesta näkökulmasta järjestelmän synnyttämiä ja ruoan kautta välittyviä yhteiskunnallisia, kulttuurisia ja ympäristövaikutuksia.

Ensimmäisessä artikkelissa Tuija ja Mononen esittelee elintarvikkejärjestelmän käsitettä sekä elintarvikkeiden tuotannossa tapahtuvia muutoksia ja globalisaation vaikutuksia maatalouteen. Nykyään sykliset viljelyjärjestelmät on korvattu lineaarisella tuotannolla. Vaatimukset tehotuotannosta ovat johtaneet maatalouden yhdenmukaistamiseen, keskittämiseen, erikoitumiseen ja sopimusviljelyn lisääntymiseen. Elintarvikkejärjestelmää ravistelleet kriisit ja kuluttajien etäännyminen alkutuotannosta ovat toisaalta nostaneet vastarintaa globaalia järjestelmää kohtaan. Vaihtoehtoinen maatalous tarjoaa paikallisia ja henkilökohtaiseen kontaktiin perustuvia tarjontamalleja, joissa painotetaan elintarvikkeen merkitystä paikallisessa ekosysteemissä. Siksi

järjestelmien ja verkostojen tutkimus korostuu.

Terry Marsdenin elintarvikehallintaa käsittelevä artikkeli kuvaa elintarviketutkimuksen erilaisia lähestymistapoja ja malleja sekä niihin liittyviä ongelmia ja keskustelua. Kirjoittajan mukaan tarvitsemme parempia elintarvikkeiden hallinnan (food governance) malleja, joiden perusteena tulee olla ruoan ymmärtäminen luonnollisena, sosiaalisena ja poliittisena konstruktiona. Maatalouden poliittisen taloustieteen tulee pystyä ottamaan uudet haasteet paremmin vastaan.

David Burch, Kristen Lyons ja Geoffrey Lawrence pohtivat artikkelissaan erilaisia ympäristöystävällisyyteen liittyviä käsitteitä (vihreä tuotanto, vihreä kuluttajuus, yritysten vihertyminen, vihreä protektionismi, viherpesu, vihreä markkinointi) ruoan tuotannossa ja markkinoinnissa. Kirjoittajat arvioivat termien toimivuutta neljän yritysesimerkin avulla.

Sampsa Heinonen esittelee vaihtoehtoviljelyä ja -kuluttajia 1900-luvun alun Suomessa. Artikkelissa tutustutaan Saksasta peräisin oleviin elämänuudistusliikkeisiin kuten karjattomaan viljelyyn, karjattomaan maatalouteen ja kasvisyöntiliikkeeseen sekä näiden keskeisiin johtohahmoihin. Karjattoman maatalouden viljelytekniikoita löytyy joitain yhtäläisyyksiä nykyisten luomuviljelytekniikoiden kanssa.

Pekka Jokinen ja Antti Puupponen esittelevät tutkimustaan, jossa on selvitelty ruoan paikallisuuden kysymyksiä kahdentoista keskiuomalaisten viljelijän näkökulmasta. Vaikka lähiruoan tulevaisuus nähtiin lupaavana, liittyi toimintamonia haasteita kuten tarvetta yh-

teistoiminnan kehittämiseen jakeluongelmien voittamiseksi.

Salla Kakriainen, Tuija Mononen ja Tiina Silvasti esittelevät luomutuotteiden viljelyä, jakelukanaavia sekä erityisesti luomun kuluttamisen motiiveja Suomessa ja Saksassa. Luomulla on pitemmät perinteet Saksassa mutta motiivit käyttää luomua ovat samanlaisia molemmissa maissa. Tärkeää kuluttajille on terveyteen liittyvät tekijät sekä ruokaostosten tekemisen helppous. Ekotuotteen sijaan luomutuotteet voivat olla siis egotuotteita, jotka liittyvät sosiaaliseen identiteettiin.

Ilmo Massan, Anu Lillusen ja Antti Kariston artikkelissa käsitellään ruokaan liittyviä merkityksiä erityisesti ympäristöpolitiikan opiskelijoiden elämänkerroissa sekä myös BSE-criisiin liittyneissä valvontaviranomaisten, tutkijoiden, tuottajien ja tiettyjen järjestöjen haastattelussa.

Analyysin pohjalta esitetään viisi ruokaan liittyvien käsitysten suuntausta: medikalisaatio, ekologisointuminen, moralisoituminen, kosmetisoituminen ja uusnuukuus.

Kirjan viimeisessä artikkelissa Tiina Silvasti pohtii globaalia ruokaturvaa ja nälkäongelmaa kolonialismista nykypäivään. Vinoutunut elintarvikejärjestelmä on sidottu tuotantokeskeiseen massatuotantoon. Lääkkeeksi köyhyyden tarjotaan vapaakauppapolitiikkaa, jonka ansiosta elintarvikealan suuryrityk-

set pääsevät aloittamaan monokulttuurisen massatuotannon niille sopivilla alueilla. Valitettavasti järjestelmä ei ole pystynyt takaamaan ruokaturvaa maailma köyhille.

Ruokakysymys on kiinnostava kirja kaikille elintarvike tutkimuksesta kiinnostuneille ja paikkaa selvää aukkoa kotimaisessa kirjallisuudessa, sillä esimerkiksi alkutuotantoa ja luomutuotantoa yhteiskunnallisesta näkökulmasta käsitteleviä kirjoja ei ole. Kirjan tekijät ovat kunnianhimoisesti ilmoittaneet käsittelevänsä teoksessaan elintarvikejärjestelmää monesta eri näkökulmasta. Tarkasteluissa korostuu kuitenkin vahvasti maatalous, alkutuotanto sekä vaihtoehtoinen tuotanto ja kulutus, pitkälti yksittäisten esimerkkien avulla. Tämän rajauksen olisi voinut tehdä selvemmin näkyväksi myös kirjaan tarttuvalle. Nykyinen otsikko ja takakansi lupaa enemmän kuin mitä kansien sisältä löytyy.

Eri kirjoittajien artikkeleista koostetut kokoomateokset ovat usein sisällöltään, tyyliltään ja tasoltaan erilaisia, sama ongelma vaijaa myös Ruokakysymys-kirjaa. Mukana on esimerkiksi kaksi aikaisemmin englanninkielellä julkaistua artikkelia, jotka teoksen toimittajat ovat kirjaa varten kääntäneet suomeksi. Näiden (sinänsä ansiokkaiden) artikkeleiden mukaan ottamista voisi voinut miettiä tarkemmin. Terry Marsden kirjoitti aikanaan

artikkelinsa eräänlaisena vastineena ympäristötutkija David Goodmanin esittämälle toimijaverkostotutkimusta käsittelevälle artikkelille. Lukijan on osin turhauttavaa seurata Marsdenin argumentaatiota, jos ei ole Goodmanin artikkelia lue- nut. Toinen käännösartikkeli kärsii toisentyypisistä ongelmista. Esiteltävät esimerkit australialaisista ja uusiseelantilaisista yrityksistä tun- tuvat kaukaisista ja suomennettu terminologia ei aina ole ymmärret- tävää, asiaa olisi ehkä auttanut mi- käli keskeiset termit (viherpesu, vihreä protektionismi, yms.) olisi kerrottu myös alkuperäisellä kielellä englanniksi.

Yhteiskuntatieteelliseksi kuvat- tuun kirjaan olisin kaivannut myös suomalaisen elintarvikkeita hallin- noivan viranomaisjärjestelmän sekä erityisesti EU:n merkityksen analyysiä, varsinkin kun näiden merkitys lienee alkutuotannossa ja myös luomusektorilla varsin merkittävä. EU:n ja normiston merkitykseen vii- tataan useassa artikkelissa mutta tar- kempaa tarkasteluun niitä ei oteta.

Ruokakysymys-kirja on kiin- nostava kokoelma elintarvike tutki- muksen laajaa kenttää sivuavia arti- kkeleilta. Kirja sopii erityisesti vaihtoehtoista tuotantotavoista ja kulutuksesta kiinnostuneille.

SIRPA SARLIO-LÄHTEENKORVA
FT, dosentti, ylitarkastaja
Elintarvikevirasto